

TÁRSASÁGOK ÉS RÖPIRATOK

A 18. század utolsó évtizedét az akadémiai törekvések felerősödése jellemzi, számos röpiratban és önálló műben tervezik a jövő tudós társaságát. A sok egyéni kezdeményezés még ritkán található, inkább elszigetelt próbálkozások jellemzik az időszakot. A felvilágosodás, a magyar nyelv ügyének előtérbe kerülése a nyelvemlékek gyűjtésében és kiadásában is változást jelentett. A régi szövegek ettől kezdve nemcsak történeti értékük okán fontosak, hanem a nyelvfejlesztő törekvések és a lassan kibontakozó történeti nyelvtudomány számára is.

Fábchich József (1753–1809) nevéhez egy kézirat akadémiai tervezet is fűződik, sőt egy szótárt is összeállított, 1805 körül pedig röpiratot készített a magyar nyelv ügyében *Mi hír Budán? vagy Fancsali Feszület* címmel. Ebben többek között felsorolja a magyar nyelv kiművelésének legfontosabb teendőit, melyek között megemlíti azt is, hogy a régi magyar írók műveit betűhív kiadásban kellene megjelentetni, mert „lám az pozsonyi halottas beszédnek hányféle az olvasása, fejtegetése...”

1790-ben, amikor Révai Miklós kiadta Bessenyei György *Jámbor szándék* című röpiratát, Erdélyben is felmerült egy tudós társaság alapításának gondolata. Aranka György (1737–1817) készítette el azt a tervezetet, amely a legsürgősebb tennivalókat foglalta össze. Az Erdélyi Magyar Nyelvemlék Társaság mellett az Erdélyi Magyar Kéziratkiadó Társaság is megalakult, melynek számára Aranka

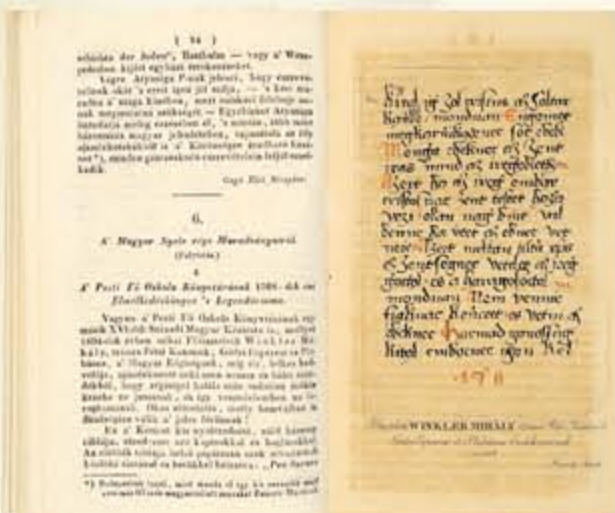
aktív gyűjtőmunkát végzett. 1794-ben Magyarországra utazott és átvizsgálta a fontosabb kéziratgyűjteményeket. Több listát is közzétett, ezekben elsősorban a magyar történelemre vonatkozó, főként latin, de kisebb részben magyar nyelvű források találhatók. A közreadás azonban elmaradt az eredményes gyűjtőmunka mögött, a társaságnak csak egy-két kiadványa jelent meg.

Virág Benedek (1754–1830) költő, történetíró 1820-ban megjelent *Magyar prosodia és magyar írás* című könyvecskéjében a régi magyar írásról értekezve szemelvényeket közöl több nyelvemlékünk közül, köztük a *Halotti Beszéd*-ből, a *Margit-legendából* vagy a *Döbrentei-kódex*-ből is.

Kazinczy Ferenc 1808-ban adta ki *Magyar régiségek és ritkaságok* című gyűjteményét, amelyben két korai magyar grammatika is helyet kapott, a tervezett második kötetben – amely sajnos kéziratban maradt – a *Debreceni Kódex*et is ki szeretne volna adni, ennek másolatához azonban csak nagy nehézségek árán jutott. A teljes kódexet csak több év alatt sikerült lemásoltatnia.

1817-ben indult meg a Tudományos Gyűjtemény című folyóirat, amely fontos fóruma volt a forráskutatásnak, nyelvemlékgyűjtésnek. Horvát István (1784–1846), aki meghatározó szerzője, később szerkesztője volt a folyóiratnak, többször is hangsúlyozta a nyelvemlékek gyűjtésének és tanulmányozásának fontosságát. 1835–1836-ban jelenteti meg itt *A magyar nyelv régi maradványairól* című sorozatát. Elsőként a *Halotti Beszéd*del foglalkozik, elsősorban a nyelvemlék keletkezési körülményeivel, majd közli a szöveget és a Révai-féle olvasatot is. Ezt követően még 37 másik nyelvemlékünket ismerteti, több kéziratnak ez az első említése a szakirodalomban.

TÁRSASÁGOK ÉS RÖPIRATOK

Horvát István sorozata a nyelvméltokról a Tudományos Gyűjteményben

Horvát István (1784–1846)

Aranka György röpirata az Erdélyi Magyar Kéziratkiadó Társaságról (1791)

Fábchich József *Mi bír Budán? vagy Fancsali feszület* című kézírata

Virág Benedek: *Magyar prosodia és magyar írás*

Virág Benedek (1754–1830)

A Nemzeti Múzeum épülete